

читачів в першу чергу називаються «студенти історичного факультету університету».

На жаль, саме ця обставина спонукає нас зробити чи не найсерйозніше зауваження, до того ж не на адресу автора «Очерков», а швидше видавцям, які фахово займаються друкуванням навчальної літератури найрізноманітнішого профілю. Справді, коли робота А. Непомнячого буде використуватись (а ми в цьому певні) в якості навчального посібника, або принаймні як підручний біографічний довідник, не багато ж від неї зостанеться вже через найближчі роки.

Іван Бутич

ПІВДЕННА УКРАЇНА XVIII-XIX СТОЛІТТЯ

Рецензія на: *Південна Україна XVIII-XIX століття: Записки науково-дослідницької лабораторії історії Південної України ЗДУ. – Випуски 1,2. – Запоріжжя: РА "Тайдем-У". – 1995, 1996*

Насамперед відрадно відзначити, що в Україні з'явився новий науковий центр вивчення історії Південної України XVIII-XIX ст., зокрема, історії козаків – науково-дослідна лабораторія історії Південної України Запорізького державного університету (керівник – А.В. Бойко, канд. іст. наук, доцент).

З першого дня своєї діяльності лабораторія виявила готовність активно співпрацювати з творчими колективами й окремими особами, які досліджують проблеми історії Південної України XVIII-XIX ст. Завдяки цьому їй вдалося протягом одного 1996 р. підготувати два випуски записок «Південна Україна XVIII-XIX століття».

У передмові до першого випуску «Записок» викладена програма видання, що передбачає публікацію документів і досліджень про природні і географічні фактори в історії Запоріжжя, духовність, вірування, козацький характер, взаємини з сусідами, господарський, правовий, побутовий і суспільний устрій, сімейні стосунки, місце жінки в житті запорозького козацтва. Пріоритетним напрямом у діяльності редколегії є вивчення і висвітлення творчої спадщини визначних дослідників Південної України, насамперед таких як Д. Яворницький, Я. Новицький, В. Біднов, Т. Манджура, Д. Багалій, Н. Полонська-Василенко, М. Слабченко та ін. Планується висвітлювати історію міст і сіл, пам'ятних місць, географічних і природних об'єктів у контексті з економічною, політичною і соціальною історією Південної України.

Виходячи з цих завдань, було визначено тематику і структуру нового видання, а саме: публікації документів; статті; огляди; рецензії; хроніка та повідомлення. Крім цих обов'язкових розділів, у другому випуску з'явилося два нові: 1) «З історичної спадщини», де вміщено матеріал «З творчої спадщини Дмитра Дорошенка», «І.Х. Енгель як історик України та козаччини»; 2) «Постаті». Тут надруковані статті: «Яків Новицький – людина та науковий діяч» Б.А. Бровка

Варто, на нашу думку, пильніше придивитись до закордонного поліграфічного досвіду, де подібні видання зазвичай виходять, як мінімум, у ламінованих обкладинках, що значно подовжує строк їх доремонтного використання. Певна річ, злидненне сьогодні багато в чому коректує наші бажання й прагнення, змушує постійно знижувати планку технічних вимог. Так-то воно так, і все ж, чи настільки все безнадійно і чи навечно ми приречені випускати вітчизняний інтелектуальний продукт в сіро-сірійській радянській упаковці?

та «Дмитро Пойда – історик українського селянства» В.В. Іваненка та М.П. Ковальського.

Обидва випуски відкривають розділи «Публікація документів». У першому випуску – це добірка документів «З джерел до історії Кам'янської та Олешківської Січей», до якої включено 14 документів за 1740-1772 роки з Бібліотеки Чарторийських у Кракові, виявлених й опрацьованих Ю.А. Мициком. 13 з них – це листи кошового Василя Йосиповича (№№ 1-3), і кошового Івана Малашевича (№№ 4-13) та лист білгородського полковника Івана Боряка, адресовані представникам польських властей. Більшість документів писана українською мовою, а один з них зберігся у перекладі польською мовою (№ 4 – друкується він у перекладі сучасною українською мовою). Документи №№ 13 і 14 надруковані польською мовою. Наведені вони з подвійною датою – за новим і старим (у дужках) стилями. За нею йде добірка «Взаємовідносини Запорозької Січі з Новою Сербією та Слов'янoserбією» О.М. Посуцько. Документи запозичені з фонду Коша Запорозької Січі. Друкуються без заголовків, пошукові дані наведені перед текстом. У третій добірці Г.К. Швидько «Боротьба Запорозького козацтва за збереження своїх володінь в 50-30 рр. XVIII ст.» вміщено 8 документів з Російського державного військово-історичного архіву. Кожен з них має заголовок і легенду, хоч оригінальність у легендах не позначена. Добірка А.В. Бойка «До історії дніпровських лоцманів» складається з двох документів, запозичених з Архіву С.-Петербурзького відділення Російського інституту історії. Посилання на джерела наведені в заголовках.

У другому випуску «Записок» вміщено 5 публікацій. Перша публікація Ю.А. Мицика «З джерел до історії Нової Січі», до якої включено 6 документів за 1740-1753 роки з Бібліотеки Польської Академії наук. За нею вміщено добірку Г.К. Швидько з 9 документів «Останні спроби

запорожців відстояти свої вольності», яка є безпосереднім продовженням попередньої. У публікації С.В. Абросимової та О.М. Чумака «До історії Нової Сербії (Документи з архіву-канцелярії Новосербського корпусу)» знайшли відзеркалення стосунки між Росією і Запорозькою Січчю, між Росією і Туреччиною, між запорожцями і колоністами. А.В. Бойко друкує першу частину «Военно-Топографо-статистического описания Екатеринославской губернии» під назвою «Топографічні описи Південної України початку XIX століття.» Нарешті, в добірці О.М. Ігнатушина та О.С. Тедсева «Німецьке населення Запорізького краю за документами Бердянської, Катеринославської, Мелітопольської та Олександрівської земських управ» опубліковано 29 документів про соціально-економічне становище населення краю. Кожен документ має заголовок і легенду, але легенди чомусь подані в дужках. Практично відсутні примітки у цій та інших публікаціях.

Як бачимо, єдині принципи археографічного опрацювання документів не вироблені, хоч у цьому, на наш погляд, є потреба.

Другий розділ обох випусків «Статті» найвагомий. У першому випуску друкуються 18 статей, у тому числі п'ять про запорозьких козаків: «Комісія для вирішення взаємних претензій татар та запорожців періоду Нової Січі» С.С. Андреевої, «Українська ландміліція» В.О. Пірка, «Місце змінника в територіально-адміністративному устрої Запорізьких волостей» О.Л. Олійника, «Запорізьке козацтво в ставленні до церков і духовенства» І.І. Лимана, «Роль образу Богородиці в духовному становленні Запоріжжя» О.П. Кривошия і три статті про Азовське козацьке військо: «Деякі питання історії Азовського козацького війська» Ю.І. Головка, «Військова служба Азовського козацького війська» Л.М. Маленко, «Місце козацького війська у військовій структурі Російської імперії» О.В. Гуйвика. Інші статті порушують питання природи, заселення, господарської діяльності, торгівлі, освіти і культури Півдня України. Серед них заслуговує на увагу стаття С.В. Абросимової «З історії книжної культури Катеринославщини кінця XVIII-початку XIX ст. (За матеріалами маргіналії книгозбірні Дніпропетровського історичного музею)».

Другий випуск «Записок» містить 8 статей. Стаття І.І. Лимана «Особливості релігійності запорізьких козаків» перегукується з статтею цього ж автора у першому випуску. Питання природо-

охорони краю порушує стаття Х.Г. Лашенко «Проблеми лісокористування на Запоріжжі в світлі документів з архіву Коша». У статтях С.М. Могильової та Л.М. Маленко йдеться про Задунайське та Азовське козацтво.

Що ж стосується статей О.Л. Олійника «Місце змінника в територіально-адміністративному устрої запорізьких вольностей» (вип. 1) та І.В. Сапожнікова «Каменные надгробные кресты запорожцев», то вони з таким же успіхом могли бути вміщені в розділі «Публікації документів», оскільки супроводжуються оригінальними документами.

Невеликий за обсягом, але цікавий в обох номерах третій розділ — «Огляди». У першому випуску три матеріали — це джерелознавчий огляд «Архівного фонду Олександрівського повітового казначейства» О.М. Ігнатушина та О.С. Тедсева, «Неопубліковані праці до історії Запоріжжя XVII-XVIII ст.» Г.К. Швидько (йдеться про підготовлену в кінці 20 років збірку статей «Полуднева Україна», але в свій час не видану). Привертають увагу й С.Р. Ляха «Публікації з історії Південної України в періоді 1991-1995 рр.» (вип. 1,2). Крім того у вип. 2 оприлюднені огляди М.П. Ковальського «Археологічні публікації з питань історії Запорізького козацтва XVI-XVII ст.» та М.А. Парфьорової «Джерела до історії соціально-економічного розвитку південно-східної України кінця XVIII — першої половини XIX ст. в Державному архіві Харківської області».

У розділі «Рецензії» вміщено 6 матеріалів, з них 4 у вип. 2, де розглядаються праці присвячені козакам і заселенню Півдня України. Про наукові конференції, наукові читання, про захист дисертацій у Запорізькому державному університеті мовиться в розділі «Хроніка та повідомлення».

Всього у двох випусках вміщено 37 публікацій, статей і повідомлень 23 авторів (5 з них опублікували по 3 і 4 по 2 матеріали).

Отже навколо «Записок» згуртувався доволі потужний кваліфікований авторський колектив, якому під силу виконувати поставлену програму. До того ж, немає сумніву, з часом він зростатиме і зміцнюватиметься. Цілком схвалюючи зроблене, хотілося б побажати редколегії «Записок» і авторському колективу звернути більше уваги на культуру видання — як мовну, так і технічну. Зважаючи на формат, доцільно було б текст друкувати в дві полоси.

Михайло Делеган

УКРАЇНА ТА УГОРЩИНА: ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВПРАЦІ

3-4 квітня 1997 р. в Ужгороді відбулося друге засідання двосторонньої українсько-угорської комісії, котра діє у відповідності з Угодою між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про співробітництво у справі повернення культурних цінностей, що потрапили під час другої світової війни та в наступні роки на територію іншої країни. Українську сторону представляли

від Національної комісії В.Б. Врублевська (заступник голови), Л.І. Лозенко (головний спеціаліст), О.В. Юрченко-Микита (головний консультант); начальник відділу інформації, використання НАФ та зовнішніх зв'язків Головархіву Г.В. Папакін, начальник управління культури Закарпатської облдержадміністрації В.С. Габорець та директор Державного архіву